

Місцева символіка єднає Україну

У період незалежності на теренах України з'явився новий суспільний феномен – стрімке поширення місцевої символіки. Її повсюдне визнання й постійне вдосконалення цілковито пов'язане з діяльністю місцевих рад, депутатського корпусу, громадськості, зусиллями яких герби й прапори почали утверджуватися в нашому житті як символи сучасної української державності.

Надійною правовою основою системи територіальних і муніципальних гербів і прапорів стало ухвалення парламентом у травні 1997 року Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», статтею 22 якого передбачено затвердження символіки територіальних громад сіл, селищ, міст, районів і областей. Завдяки цьому процес розроблення та ухвалення місцевої символіки дістав потужний імпульс: невдовзі до наявних раніше 87 гербів і прапорів додалося ще 1256 нових, затверджених місцевими радами. Отже, їхня кількість зростає в 14,4 рази.

Фактично сучасна місцева символіка набула всеукраїнського статусу, дедалі більше потребує всебічного теоретико-пізнавального й суспільного осмислення. Поняття «герб», «прапор» роз'яснюються в енциклопедіях. Герб (пол. *herb* від нім. *erbe* – спадщина) – символічний знак, відображає політичні та історичні ідеї, географічні особливості, господарську специфіку країни або частини її території.

Герби поділяються за категоріями: державні та земельні (міст, областей, провінцій тощо), корпоративні (наприклад, середньовічних цехів), родові.

Найдавнішими гербами України є родові герби місцевої знаті. Відомі герби княжих родів (київських, галицько-волинських, чернігівських та ін.), козацької старшини. Родові герби українського дворянства розрізнялися своїми елементами: зображеннями людей, фігур, рослин, тварин, зброї тощо. Вони також містили гасла (девіз, клич), які склалися з родових титулу й прізвища. Крім дворянства, родові герби мало й духівництво. Виготовлялися печатки з родовими гербами. Ці почесні знаки-символи дарували містам, землям.

Свої герби мали адміністративно-територіальні одиниці гетьманської України XVII–XVIII століть – полки й сотні. Ними прикрашали полкові та сотенні прапори, печатки.

З проголошенням незалежності України в 1991 році її малим державним гербом став тризуб. Згідно зі статтею 20 Конституції України передбачено затвердити великий Державний герб, головним елементом якого має бути знак Княжої Держави Володимира Великого (малий Державний герб України).

Прапор² – один із офіційних символів держави, символ військової частини, судна, політичної партії, громадської організації, посадової особи та інше. Має вигляд полотнища встанов-

леного розміру, форми й кольору (кольорів) із написом, прикрасою, часто з певним зображенням.

Сучасна місцева символіка має цікаву історію. Хронологія її поступу досить тривала.

Першою ластівкою стала поява ще 26 червня 1968 року герба міста Нова Каховка Херсонської області. Справжній гербово-прапорний розвиток припадає на 2003 рік: тоді за рішенням 122 місцевих рад путівки в життя дістали 235 гербів і прапорів. Нині місцеву символіку затвердили Верховна Рада Автономної Республіки Крим, 24 обласні, Київська й Севастопольська міські, 181 міська та 470 районних рад. Зазначено 678 місцевих рад розглянули й затвердили 773 рішення з питань місцевої символіки, зокрема про герби й прапори – 570, герби – 107, прапори – 96.

Своєрідним підсумком понад 20-річного періоду створення місцевої символіки став випуск 2010 року довідкового видання «Україна: герби та прапори». Книжка містила понад 1200 кольорових зображень гербів і прапорів областей, районів і міст.

Проте геральдичний рух дедалі поглиблювався, наростав. Постає потреба в оновленні й доповненні довідника. На його сторінках нині додатково вміщено символіку 67 районів і 15 міст, майже півтори сотні нових гербів і прапорів, а загалом 1343.

Геральдична практика постійно перебуває в активному русі. Повсякчас удосконалюється, уточнюється, про що свідчать, зокрема, й рішення 50 місцевих рад із 20 регіонів. Паралельно триває процес розроблення та затвердження нової місцевої символіки. Підтвердження цього – набутки районних та міських рад низки областей: Миколаївської – 21 герб і прапор, Чернігівської – 15, Херсонської – 12, Тернопільської – 11, Одеської – 10.

Кожен із них акумулює історичну пам'ять, нерозривний зв'язок багатьох поколінь, розкриває життєдайні джерела культурних традицій нашого народу. Вони не лише є окрасою областей, міст, районів, а й набули офіційного статусу, надали індивідуально неповторних рис та особливостей окремим адміністративно-територіальним одиницям і територіальним громадам, стали справді сучасними візитівками. Не випадково герби й прапори успішно витримують конкуренцію з іншими негеральдичними символами сучасності – логотипами.

Художньо-естетична й емоційна складові сучасних гербів і прапорів під-

силюються й багатьма додатковими компонентами. Майже половина затверджених гербів оздоблені стрічками чи написами з назвами областей, районів, міст, кожен десятий має уточнювальний елемент – дату їхнього заснування чи утворення, близько 30 збагачені оригінальними гаслами або девізами. Враховано при цьому й регіональні особливості. Зокрема, назви районів і міст, поширені на гербах Донеччини, дати їхнього заснування чи утворення – Луганщини, гасла – Кіровоградщини. Часто на полотнищах уміщено герби або їхні елементи, що підкреслюють належність прапорів до тих чи тих територіальних громад або адміністративно-територіальних одиниць.

Класичну геральдику доповнюють творчі пошуки, нові підходи до створення й використання гербів і прапорів. Ідеться передовсім про великий і малий герб, хоругву (чи корогву), штандарт, клейнод, печатку тощо.

Схожим новаціям суголосні численні тексти місцевих гімнів, їхній музичний супровід. Завдяки цьому місцева символіка посилює, підносить почуття патріотизму, відданості малій батьківщині, любові до рідної землі. Хоча кожен герб і прапор вирізняється формою, кольором, шрифтами, місцем розташування гербових фігур, щитків, облямівок, написів тощо.

Водночас із появою кожного наступного герба й прапора триває процес збагачення їх новими мотивами, гармонійним поєднанням історичних, культурних, соціально-економічних та інших місцевих особливостей і традицій. Характерно, що сучасне мистецтво зображення та опису гербів і прапорів набуває в науковому плані абсолютно нової якості, воно регулюється особливими геральдичними законами. Здебільшого будь-який герб чи прапор втілюють неповторну квінтесенцію краєзнавчих розвідок, місцевого патріотизму, історичної пам'яті, мистецько-культурних надбань багатьох поколінь співвітчизників із різних регіонів держави.

Узагальнені за регіонами матеріали місцевої символіки свідчать про появу широкого спектра характерних рис і ознак вітчизняної геральдичної школи, що поєднує загальне й місцеве, особливе й колоритне. Саме тому це явище й заслуговує докладнішого розгляду.

Зверніть увагу на місцеву символіку Автономної Республіки Крим, у якій широко представлені легендарні зразки й особи різних історичних епох – герої античного світу, архітектурні

¹Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: «Українська енциклопедія», 1998. – Т. 1: А–Г. – С. 577–578.

²Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: «Українська енциклопедія», 2003. – Т. 5: П–С. – С. 54.

пам'ятки еллінізму, біблійні персонажі та зображення святих.

Надзвичайне тепло й радість випромінюють герби й прапори Вінниччини, на більшості з яких – шістнадцятипроменево усмінене сонце з людським обличчям – прообраз язичеського бога Ярила. Це своєрідний путівник Подільським краєм, багатого трудовими й ратними звиягами численних поколінь подолян.

Невід'ємною основою низки гербів і прапорів Волинської області стали зображення прямого срібного чи білого хреста на червоному тлі. У них не лише данина християнській традиції, а й ушанування стародавнього тризуба, незмінних пшеничних колосків, зображення колоритних фігур зубра, тура, тетерева, лелеки, що відображають природно багатства Полісся.

Яскраві зірки Дніпра-Славутича виблискують у геральдичному калейдоскопі Дніпропетровщини. В широкому спектрі наявних кольорів домінують синьо-золотий та малиновий. У композиції багатьох гербів і прапорів природно поєднуються оспівані народом золоті снопи й криниці, млини, вітряки й соняшники, вишні, маки й чорнобривці. Вражає міцна сув'язь козацької й індустріальної атрибутики. Символічно лунає полум'яне гасло з гербового щита Нікопольського району: «Звідси воля розлилася».

Своєю неповторністю є в прикарпатській символіці. Багатою гербам і прапорам Івано-Франківщини притаманне глибоке відображення природно-кліматичних особливостей дивовижних Карпат (едельвейс, ялина, смерека), а також показ місцевих трударів – гуцулів, покутян, які невтомно газдують на рідній землі, видобувають корисні копалини: газ, нафту, сіль, вирощують святий хліб. Геральдичні образи Покрови Пресвятої Богородиці, Архангела Михаїла охороняють жителів краю.

Витонченою майстерністю й чудовою колористикою вражають досконалі герби й прапори районів і міст Кіровоградської області. Багато з них запам'ятовуються мудрими й універсальними на всі часи й епохи крилатими гаслами. Ось хоча б такі: «Рідна земля – найкраща», «Благословенні мир і праця», «Добро й велич воєдино», «З вірою, надією, любов'ю», «У мирі й злагоді до добробуту», «Воля. Праця. Добробут», «Праця породжує шану».

Львівська добірка місцевої символіки вирізняється історико-релігійною спрямованістю, міфологічним кодуванням геральдичних новацій. У ній переплітається традиційна класика зі сміливими експериментами, довершеність образів – із композиційними знахідками. Майстерне мереживо ліній, несподіваних підходів до зображення картушів, облямівок, гербових корон, кольорова гармонія у прапорах створюють неперевершений образ минулого й сучасного краю.

Перлину Чорного моря представляє символіка міст і районів Одещини, цілком природними атрибутами в якій постають не лише кораблі, якорі, маяки, чайки, риби тощо, а й щедрість південних ланів – багаті врожаї зерна, фруктів, овочів, кукурудзи, винограду тощо.

Власну школу місцевої символіки гідно демонструє Харківщина. Немовби з легендарного рогу достатку 70 знаками-символами збагачено загальне геральдичне поле.

Немало справжніх геральдичних знахідок у багатьох областях свідчать про неформальне ставлення до цієї важливої справи органів місцевого самоврядування. Нині маємо реальні набутки в кожному регіоні, де процес розроблення й затвердження місцевої символіки став по-справжньому результативним як на обласному рівні, так і в районах, містах обласного значення. За порівняно короткий час повсюдно забезпечено сталий поступ до формування вітчизняної системи знаків-символів адміністративно-територіальних одиниць і територіальних громад.

Своєрідною домінантою кожного розділу подарункової книжки є зображення гербів і прапорів, що найперше затверджені радами на рівні району та міста. Вони по праву стали законодавцями геральдичної моди, справжніми взірцями для наслідування, ініціаторами розробки гербів і прапорів у сусідніх районах, містах, селищах і селах. Саме ці обласні, міські й районні ради відіграли роль першотворців місцевої символіки, своєю активною позицією сприяли стрімкому поширенню гербів і прапорів навіть у найвіддаленіших районах чи малих містах, селищах міського типу.

На загальнодержавному рівні, безперечно, перша символіка з'явилася кількома роками раніше, ніж у більшості інших громад чи регіонів. Хоча й там, передусім в областях, обласних центрах, містах обласного значення, районах, ініціативи не бракувало. Першими 18 грудня 1990 року затвердили офіційний герб депутати Закарпатської обласної ради. В обласному центрі Ужгороді новітні герб і прапор з'явилися 14 червня того самого року, а прапор – Вінницької обласної ради – 18 липня 1997 року. За версією цього видання, сучасне українське прапорництво започатковане саме тут.

Серед районів уперше запроваджено герб Семенівського району Чернігівської області 23 травня 1996 року на прапор Володимир-Волинського району Волинської області 31 січня 1998 року.

Докладний огляд геральдичних справ засвідчує: біля витоків перших гербів і прапорів у регіонах були передусім представники депутатського корпусу та виконавчих апаратів 40 міських міст республіканського Автономної Республіки Крим, обласного значення та 33 районних рад.

Не є дивиною те, що незалежно від регіону створення гербів і прапо-

рів у містах відбувалося здебільшого років на 10 раніше, ніж у сільських районах. У деяких областях і досі існує певний часовий інтервал у появі офіційних гербів і прапорів у містах. Аналогічна тенденція зберігається й у районній ланці.

Загалом практика застосування вимог статті 22 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» довела свою життєздатність щодо створення символіки міст, районів і областей.

Без перебільшень, сучасна місцева символіка – це українськість, причетність до розбудови європейської держави, відданість національній ідеї. Гериби і прапори відображають героїчну історію нашої Батьківщини, її територіальних громад і регіонів, трудові й ратні звияги різних поколінь українського народу, його християнські чесноти, культурні надбання, природні багатства держави. У кожному символі відтворена могутня енергетика державотворчого змісту, багатогранна й нерозривна єдність сучасного й вічного.

Подвижництво місцевих рад щодо затвердження символіки засвідчує повсюдне врахування в цій справі особливостей і традицій переважної більшості адміністративно-територіальних одиниць і територіальних громад. Саме тут, на місцевому рівні, розгорнувся надзвичайно актуальний і вагомий за своєю значущістю процес ідентифікації, іміджового самовизначення як депутатського корпусу, так і жителів кожної області, кожного району чи міста. Наслідок цього – офіційно затверджені геральдичні паспорти у вигляді герба й прапора.

Діяльність органів місцевого самоврядування протягом понад двох десятиліть не лише збагатила співгромадян сучасною символікою, а й поглибила, актуалізувала усвідомлення ними потреби реформування наявної системи місцевої влади. І чи не найголовніше в цьому контексті – терміново внесення змін до Конституції України щодо вдосконалення місцевого самоврядування.

Утвердження в місцевій символіці України духу європейської традиції герботворення й прапорництва є логічним провісником здійснення наступного кроку – засвоєння в повному обсязі принципів Європейської хартії місцевого самоврядування. Цебто наше суспільство має вийти на якісно нові рубежі європейської цивілізації.

Наявність геральдичної системи в будь-якій країні є переконливим свідченням її життєздатності, державотворчих здобутків і досягнень. А для України – ще й надійним орієнтиром у реформуванні пострадянської тоталітарної системи, децентралізації влади.

Тож не втрачимо свій історичний шанс, будьмо на крок попереду. З нами справжній український дух. Отже, цілком логічним буде висновок: місцева символіка єднає Україну.

«Україна: герби та прапори»

Нова книжка містить понад 1340 кольорових зображень гербів і прапорів, які згідно з вимогами статті 22 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» затверджені майже 800 рішеннями місцевих рад. Офіційна символіка Автономної Республіки Крим, 24 областей, міст Києва, Севастополя, 470 районів та 181 міста республіканського Автономної Республіки Крим, обласного значення представлена у форматі інформативно-довідкового реєстру.

Видання засвідчує тісну єдність регіонів і територіальних громад незалежної України, відроджує давню

традицію гербів і прапорів як символів місцевого самоврядування, сприяє формуванню історичної свідомості, підвищенню духовності та політичної культури нашого народу.

Сучасними геральдичними засобами започатковано відтворення цільної картини історичних, культур-

них, соціально-економічних та інших місцевих особливостей і традицій як територіальних громад міст, так і районів, областей. Розмаїттям знаків-символів, їхнім постійним удосконаленням постає новітній геральдичний портрет України, дедалі впевненіше наближаючи вітчизняне місцеве самоврядування в цій царині до європейських геральдичних стандартів та вимог.

Кожен розділ книжки відкривається відомостями про адміністративно-територіальний устрій, картографічними та статистичними матеріалами. Вміщено також універсальний хронологічний показник утворення (заснування) Автономної Республіки Крим, областей, районів, міст зі спеціальним статусом, республіканського Автономної Республіки Крим, обласного значення та затвердження відповідними радами місцевої символіки. Тексти слова до читача, численні топонімічні дані подано трьома мовами: українською, російською та англійською. Ілюстративним додатком слугують кольорові зображення історичних і пам'ятних місць регіонів України.

З питань замовлення й придбання книжки звертайтеся за адресою Видавництва Верховної Ради України: пров. Несторівський, 4, м. Київ, 04053.

Контактні телефони:
(044) 272-12-61, (044) 272-12-65.
E-mail: radabook@gmail.com

29

З нами Бог!

Хрещення Київської Русі. Літописи свідчать: «Наступного дня вийшов Володимир з попами царицинськими і корсунськими на Дніпро, і зійшлося там людей без числа. Увійшли у воду і стояли там одні до шиї, інші по груди, малі діти у берега по груди, деякі тримали немовлят, а вже дорослі бродили, попи ж робили молитви, стоячи на місці». Минуло 1027 років. У цей день у Києві молилися. Про мир в Україні. Про її єдність та силу...

З нагоди річниці хрещення Київської Русі та 1000-річчя упокоєння святого рівноапостольного князя київського Володимира Великого – творця середньовічної європейської держави 28 липня близько 15 тисяч людей з усіх куточків нашої країни взяли участь в урочистій хресній ході. Від Володимирського собору до пам'ятника хрестителю на Володимирській гірці.

Напередодні саме тут відбувся ще один багатотисячний молебень. На-

родні депутати, можновладці й пересічні українці молилися пліч-о-пліч біля восьми чудотворних ікон, які на честь свята привезли до української столиці.

За переказами, одна з цих ікон свого часу зцілила князя Володимира від сліпоти. Вклонився стародавнім іконам і Президент України Петро Порошенко. Він також узяв участь в урочистому засіданні Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій «Закон і благодать землі української», а ввечері виступив на Михайлівській площі, де для киян і гостей Києва було організовано художню програму «З нами Бог».

Звертаючись до присутніх на Михайлівській площі, глава держави зазначив, що понад тисячу років тому, коли відбулося хрещення України-Русі князем Володимиром, було закладено основи вільної і незалежної України. Президент нагадав, що з прийняттям християнства Володимир не тільки визначив європейську спрямованість

України, сприяв її духовному та науковому розвитку, а й поклав основи зв'язку держави з країнами Заходу.

Петро Порошенко також зазначив, що сьогодні українці, як і тисячу років тому, знову повертаються до Європи «як до рідного дому». «Боротьба проти російської агресії – це битва за Україну, але водночас це війна на сході континенту і за саму Європу, і за її фундаментальні цінності. За волю, демократію, за свободу!» – зауважив Президент. Глава держави наголосив на важливості підтримки України в цій боротьбі світовою спільнотою. Не менш важливою є, на його думку, й єдність українського народу всередині країни. «Нехай на цьому шляху з нами буде сміливість і далекоглядність Володимира Великого, який охрестив наших предків на берегах Почайни і Дніпра», – проголосив Президент.

У виконанні зведеного хору ченців християнських монастирів, професійних хорових колективів і студентів музичних вишів Києва прозвучала низка хорових творів. Це був своєрідний екскурс в історію української духовної музики. Лаврський розспів XI–XII століть. Духовна музика українського бароко XVII–XVIII століть. Хорові твори українських композиторів-класиків XIX століття. Зразки духовної музики другої половини XX – початку XXI століття. Минуло, звідки дійшли до нас ці твори, чарівно поєдналося із сучасними технологіями. Адже на мультимедійному водяному екрані було продемонстровано тривимірне зображення історії хрещення України-Русі.

Я. С.